

РОЗДІЛ 11. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.48>

УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Аношина В.М.,

*студентка 2 курсу, спеціальності 293 Міжнародне право
Київського міжнародного університету
Anoshyna.v.m@gmail.com*

Усманов Ю.І.,

*доцент, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
права та порівняльного правознавства
Київського міжнародного університету
yuryusmanov8@gmail.com*

Аношина В.М., Усманов Ю.І. Управління майновими правами суб'єктів авторського права.

У наш час окрім найважливіших – людських, фінансових чи матеріальних – все більшого значення набувають нематеріальні ресурси, такі як знання, інформація, репутація чи права інтелектуальної власності. Відбувається зміщення акценту з виробництва речей на продаж знань і послуг. Значення фізичної праці знижується, а розумова праця цінується. Нематеріальні ресурси поряд із інтелектуальним капіталом вважаються найціннішими, тому все більше людей намагаються працювати та розвиватися саме у цьому напрямку. Одним із прикладів такої діяльності є авторська праця, яка характеризується великим масштабом невизначеності та ризиками. Вже на етапі створення будь-якого твору автору складно оцінити, чи справді його праця зацікавить і приверне увагу великої аудиторії або ж залишиться зовсім не поміченою серед масиву інших робіт. Отримання авторської винагороди для творця є тим стимулом, який сприяє реалізації здійснення інтелектуальної діяльності надалі. Створення та забезпечення цивілізованих правових механізмів є важливим для сприяння суб'єкту авторського права в отриманні справедливої винагороди, забезпеченні визнанні та поваги з боку суспільства до результатів його інтелектуальної праці. Євроінтеграція України посилює важливість виконання цих завдань. Законодавство України у цій сфері не зовсім відповідає визнаним світовим стандартам, потребує ретельного удосконалення та напрацювання.

У статті аналізуються поняття авторського права, необхідність та особливості колективного управління майновими правами авторів та суб'єктів суміжних прав. Розглянуто основні аспекти правового регулювання управління майновими правами за законодавством України та Європейського союзу. Розкрито форми використання результатів творчої діяльності, а також погляди окремих вчених з цього питання. Висвітлюється зміст нормативно-правових актів щодо господарської підтримки правовласників шляхом управління майновими правами, а також виплати правовласникам. Обґрунтовано необхідність реформування механізму управління майновими правами авторів в Україні, забезпечення державної підтримки організацій, які колективно управляють майновими правами.

Ключові слова: творча діяльність, авторське право, інтелектуальна праця, авторська винагорода, права.

Anoshina V.M., Usmanov Yu.I. Management of property rights of copyright subjects.

Nowadays, in addition to the most important ones - human, financial or material - intangible resources such as knowledge, information, reputation or intellectual property rights are gaining more and more importance. There is a shift in emphasis from the production of things to the sale of knowledge and services. The value of physical labor is decreasing, and mental labor is valued. Intangible resources, along with intellectual

capital, are considered the most valuable, so more and more people are trying to work and develop in this direction. One of the examples of such activity is the author's work, which is characterized by a large scale of uncertainty and risks. Already at the stage of creating any work, it is difficult for the author to assess whether his work will really interest and attract the attention of a large audience or will remain completely unnoticed among the array of other works. Receipt of author's remuneration for the creator is the incentive that contributes to the implementation of intellectual activity in the future. The creation and provision of civilized legal mechanisms is important for assisting the subject of copyright in receiving fair remuneration, ensuring recognition and respect from society for the results of his intellectual work. The significance of these tasks strengthens the European vector of our state's development. The legislation of Ukraine in this area does not fully meet the recognized world standards and needs thorough improvement and development.

The article analyzes the concept of copyright, the necessity and peculiarities of collective management of property rights of authors and subjects of related rights. The main aspects of the legal regulation of property rights management under the legislation of Ukraine and the European Union are considered. The forms of using the results of creative activity, as well as the views of individual scientists on this issue, are revealed. The content of normative legal acts regarding economic support of rights holders through the management of property rights, as well as payments to rights holders, is highlighted. The necessity of reforming the mechanism of managing property rights of authors in Ukraine, providing state support to organizations that collectively manage property rights is substantiated.

Key words: law, human intelligence, copyright, result of human intellectual work, legislation of Ukraine.

Постановка проблеми. Інтелектуальна власність стає все більш цінним активом у сучасному світі зростаючої культурної та технологічної глобалізації. В епоху цифрових технологій використання творів у мережі Інтернет існує безліч нових можливостей, але також і викликів. Крадіжки, порушення авторських прав та незаконне використання стають все поширенішими. Управління майновими правами є необхідним для забезпечення цифрового захисту творчих осіб та контролю за використанням їхніх творів в цифровому середовищі. Окрім цього, суб'єкти авторського права мають інтереси та права на міжнародному рівні, що потребує співробітництва, стандартизації і взаємодії між різними країнами та організаціями. У такій ситуації, кожна держава має розробити ефективні стратегії, нормативне регулювання та механізми, що б дозволили забезпечити справедливе винагородження творчих осіб, захистити їхні права та сприяти сталому розвитку культурної сфери в умовах сучасного світу.

Дослідженнями цієї проблеми займалися О. Антонова, О. Жувака, Ж. Завальна, А. Кодинець, С. Ярошенко. Погляди цих вчених ґрунтуються на необхідності зміни та якісного реформування захисту майнових прав авторів в Україні.

Метою статті є вивчення і встановлення особливостей управління майновими правами суб'єктів авторського права.

Вклад основного матеріалу. Інтелектуальна власність – це встановлений термін, який використовується для охоплення ряду юридичних прав, які захищають творіння розуму та творчих зусиль. Патенти, товарні знаки та зареєстровані зразки є прикладами інтелектуальної власності, як і авторське право.

Авторське право відноситься до прав, наданих творцям або власникам авторських прав на оригінальні твори. Авторське право розглядають у двох значеннях. В об'єктивному плані під авторським правом розуміють встановлену державою сукупність правових норм та механізмів, які регулюють відносини пов'язані із створенням та використанням, літературних, наукових та художніх творів. У суб'єктивному розумінні це набір індивідуальних прав, які належать автору або його правонаступнику на створені літературні, наукові або художні твори та їх використання. В історичному контексті авторське право виникло в ролі специфічного засобу правової охорони інтересів письменників та книготорговців. Цей юридичний інститут і нині виконує роль механізму, що забезпечує правовий захист для авторів, які бажають контролювати використання своїх творів. Автори наділені виключним правом дозволяти або забороняти використання власних творів. Як правило, перед використанням роботи, захищеної авторським правом, необхідно отримати дозвіл. Охорона авторських прав діє протягом певного часу. Після закінчення цього періоду (зазвичай через 70 років після смерті творця) твір можна використовувати без дозволу чи оплати.

Одним з основних аспектів захисту авторського права та суміжних прав є управління майновими правами авторів. Це включає в себе широкий спектр дій, що спрямовані на забезпечення контролю, розподілу та використання майнових прав, що належать авторам. Через управління майновими пра-

вами реалізуються економічні інтереси правовласників, здійснюється їх матеріальне забезпечення. Національне законодавство та міжнародні документи закріпили низку норм щодо управління майновими правами авторів та суб'єктів прирівняних до них прав. Основною метою членства України в двосторонніх та багатосторонніх міжнародних документах з авторського права є захист особистих немайнових прав видавців, а також захистити майнові права авторів, сформувавши таким чином надійну систему захисту. У законодавстві чітко зазначені майнові права автора, якими можна управляти, і вони поміщені в певну систему. Закон України «Про авторське право і суміжні права» описує майнові права автора, згідно з якими автор має виключні права на використання твору в будь-якій формі та будь-яким способом. Юридичні та фізичні особи можуть використовувати працювати в інших випадках, крім передбачених законом, лише за договором з правовласником або іншою уповноваженою особою, у тому числі за договором з організаціями. У статті 45 цього Закону встановлюється, що суб'єкт авторського права або суб'єкт суміжних прав має можливість здійснювати свої майнові права особисто, за допомогою представника, або шляхом уповноваження іншої особи або організації, яка займається колективним управлінням. [1].

Серед науковців існують різні погляди авторів на управління правами власності. Наприклад, вчений І. Насрієв висловив думку, що авторське право є специфічним інститутом, який займається управлінням правами суб'єктів. Учений П. Окулов вважає, що управління такими правами є одиницею організаційної системи, заснованої на певних принципах. І багато вчених вважають, що творчі об'єднання можуть займатися захистом прав авторів і збором відповідних авторських прав. Ця думка не може бути включена. В.Л. Чертков, В.І. Чернишева та інші слушно стверджують, що компетенція творчих об'єднань порушує захист прав авторів лише в тому випадку, якщо вони є членами об'єднання, оскільки вони підпорядковані лише членам об'єднання.

Виключні права автора реалізуються найповніше, якщо він особисто ухвалює рішення щодо умов використання своїх творів, тобто управляє ними самостійно. Проте на практиці таке не завжди є можливим та доцільним, оскільки автор не має можливості укладати договори на використання власних праць у кожному конкретному випадку, а також вести перемовини щодо розміру винагороди та збирати її. Тому такі функції найчастіше здійснюють організації колективного управління майновими правами.

Загалом організації, що управляють майновими правами авторів або інших правовласників на колективній основі, встановлюють договірні відносини шляхом ліцензування користувачів об'єктів авторського права і суміжних прав, передають цим організаціям відповідні права шляхом ліцензування. Власник авторського права буде зобов'язаний надати дозвіл на використання твору третьої сторони. Це вказує на умови використання твору. За ліцензійним договором майнові права авторів переходять до інших осіб. У законодавстві порядок переходу майнових прав авторів встановлюється окремо. Науково-теоретичні погляди на ліцензійний договір створені на основі вимог міжнародних стандартів [2].

В Україні діяльність організацій колективного управління майновими правами регламентується Законом України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». Відповідно до ст.1 цього Закону організація колективного управління (далі – ОКУ) – це громадське об'єднання, що має статус юридичної особи та зареєстроване відповідно до законодавства, неприбуткове і засноване виключно правовласниками, спеціалізується на колективному управлінні майновими правами на об'єкти авторського права і/або суміжних прав. ОКУ під час своєї діяльності зобов'язані неухильно дотримуватися інтересів правовласників, принципів рівності, прозорості, підзвітності та ефективного управління майновими правами. У процесі передачі своїх виключних майнових прав в колективне управління автори здійснюють їх декларування, тобто надають такі відомості про твір, які дають змогу ідентифікувати його і відрізнити від інших об'єктів, що вже перебувають в управлінні. Під час здійснення своїх функцій ОКУ мають можливість укладати угоди з користувачами від імені власників авторських та суміжних прав, встановлювати розмір винагороди (рояліті), збирати, розподіляти та виплачувати зібрані винагороди. Вони здійснюють захист інтелектуальної власності музикантів, письменників, художників та інших творчих осіб [3].

Розглянемо також міжнародне регулювання управління майновими правами суб'єктів авторського права. У сфері права Європейського Союзу захист економічних прав авторів і виконавців, права яких опинилися під загрозою через розвиток Інтернету, охоплювався Директивою 2001/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 22 травня 2001 про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві. У ній вказується, що необхідно, особливо в світлі вимог, що випливають із цифрового середовища, забезпечити досягнення організаціями колективного

управління правами більш високого рівня раціоналізації та прозорості щодо дотримання правил конкуренції. Було також зазначено, що для належної підтримки поширення культури не можна відмовлятися від суворого захисту авторських прав і допускати незаконні форми розповсюдження контрафактних або піратських творів. Вважається, що як постійне, так і тимчасове відтворення має охоплюватися виключним правом, і тому короткочасне введення в робочу пам'ять комп'ютера та перегляд на екрані є дією, яка вимагає згоди правовласника. Користувач звільняється від отримання такої згоди, лише якщо адміністратор сервера або суб'єкт, який розміщує твір в Інтернеті, отримав дозвіл від правовласника або законодавець визнав таку діяльність як добросовісне використання [4].

Директивою 2014/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським правом і суміжними правами та міжтериторіальне ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на внутрішньому ринку наголошувалося, що творці перебувають у дуже скрутному становищі, «оскільки їхній успіх ненадійний, а доходи нерегулярні». Додано, що організації колективного управління засновані на принципі солідарності, підтримують творців у скрутному становищі та допомагають у просуванні нових талантів, підкреслюючи, що вони вагомо сприяють розвитку європейської культурної сцени та економіки. Директива визначила поняття організації колективного управління, зазначаючи, що це «будь-яка організація, уповноважена законом або шляхом доручення, ліцензії чи іншої договірної угоди управляти авторським правом або суміжними правами від імені більш ніж одного правовласника для колективу на користь цих власників прав, і управління цими правами є його єдиним або основним бізнесом, і який відповідає одному або обом із наведених нижче критеріїв: належить або контролюється його членами; є неприбутковою організацією». Директива визначає поняття «незалежний суб'єкт управління», вказуючи, що це будь-яка організація, уповноважена законом або шляхом доручення, ліцензії чи іншої договірної угоди управляти авторським правом або суміжними правами від імені більш ніж одного уповноваженого органу для колективні вигоди цих уповноважених осіб, і управління цими правами є його єдиною або основною діяльністю, і яка: не належить або не контролюється уповноваженими особами прямо чи опосередковано, повністю або частково; і є організацією, орієнтованою на отримання прибутку. Також було визначено низку принципів функціонування організацій колективного управління, таких як: свобода вибору уповноважених суб'єктів колективне управління; рівне ставлення до окремих категорій правомочних осіб та справедливий розподіл роялті. Директива закликала товариства колективного керування надавати користувачам достатньо точну інформацію про ставки винагороди та репертуар до початку переговорів між ними [5].

Варто зазначити, що майнові права можуть управлятися також на колективній основі. У випадках, встановлених законом для управління майновими правами авторів, повинні бути встановлені достатні правові підстави для передачі цих прав іншим особам. Зокрема, відповідно до чинного законодавства авторські права переходять до третіх осіб у порядку авторського договору та правонаступництва. Авторське право може набути за законом, за заповітом, у спадок, шляхом усиновлення спадкоємцями. Проте в юридичній літературі точиться широка дискусія щодо того, чи переходять усі складні за своїм складом права автора також до спадкоємців. З метою створення системи практичного забезпечення права власності авторів, а також для вивчення ситуації в усьому світі в цілому, у 1989 році покладено на Міжнародне бюро завдання вивчення та аналізу ситуації з колективним управлінням авторським правом. Було вивчено ситуацію з колективним управлінням авторським правом певної фірми наприкінці минулого століття, наявний досвід, особливості національного законодавства, недоліки в управлінні правами, і в результаті проведеного дослідження було зроблено висновок, що спеціальна література є опубліковано даною фірмою.

У розумінні майнових прав авторів важливо, перш за все, правильно розуміти зміст суміжних прав. На думку А.П. Сергєєва, на відміну від авторського права, права суб'єктів суміжного права схожі з майновими правами авторів і впливають з нього. У відповідності до конвенцій, мають бути визначені права, які належать авторам, і відносини, що впливають із їх застосування на практиці.

Г. Шмітгоф стверджує, що власник права власності зможе захистити своє право власності в іноземній країні шляхом оформлення ліцензійної угоди, до якої він належить. Загалом, ліцензійна угода не тільки допомагає практично забезпечити права власності авторів, але також відіграє важливу роль у тому, щоб вони діяли як команда. Тобто щодо захисту соціально-економічних прав слід захищати їх не як права суб'єктів права, народжені в колективному дусі, а як основні конституційні права, які, крім інших прав, є невід'ємною частиною прав людини. довідник, затверджений у правовій державі. Забезпечення майнових прав авторів і суб'єктів суміжних прав відповідає інтересам не тільки однієї

країни, а й усіх держав, які є учасниками міжнародних договорів і угод. В усіх міжнародних актах з авторського права і суміжних прав особлива увага приділяється захисту майнових прав авторів на міжнародній арені. Зокрема, після приєднання України до Бернської конвенції «Про охорону літературних і художніх творів» були визначені заходи, спрямовані на практичне забезпечення прав власності авторів.

Власник авторського права має право контролювати певне використання твору, захищеного авторським правом. Обмежене використання можливо у випадках:

- копіювання - це включає створення ручної копії (наприклад, трасування або розшифровка), а також виготовлення електронної копії (наприклад, фотокопії або сканування);
- видача примірників для публіки – так статут визначає звичайне видання
- повідомлення для громадськості – в тому числі через Інтернет і трансляція по радіо чи телебаченню;
- перформанс – це включає звичайне виконання (наприклад, виконання п'єси чи читання промови), а також інші форми презентації (такі як виставка). Однак це не стосується художніх творів;
- оренда та позика - різниця між орендою та позикою полягає в тому, що оренда здійснюється з метою отримання прибутку;
- адаптація – включає переклад і перетворення комп'ютерної програми на іншу мову.

Твори, власника авторських прав на які неможливо ідентифікувати, відомі як «покинуті твори», і вказівки щодо отримання дозволу на копіювання або використання залишених творів доступні в Офісі інтелектуальної власності.

У багатьох випадках оформленням прав займаються центральні організації з ліцензування та захисту прав. Ці організації представляють власників прав, видають ліцензії та стягують плату від їх імені, а також розподілити їм дохід [6].

Автор літературного, драматичного, музичного чи художнього твору, а також головний режисер фільму, який заявив про своє право на визнання його автором, має право (з деякими винятки), які визнаються такими, якщо твір опубліковано або (для художніх творів) виставлено. Це право діє до закінчення терміну дії авторського права.

Автор літературного, драматичного, музичного чи художнього твору, а також головний режисер фільму мають право (за деякими винятками) заперечувати проти принизливого ставлення до твору, яке спотворює або калічить його чи іншим чином завдає шкоди його чи її честі чи репутації. Це право діє до закінчення терміну дії авторського права.

Будь-яка особа має право на те, щоб літературний, драматичний, музичний чи художній твір чи фільм неправомірно приписувалися їй чи їй. Це право триває до 20 років після смерті особи.

Творець бази даних (особа або організація, яка ініціювала її створення та вклала в неї кошти) має право на базу даних, яке запобігає несанкціонованому копіюванню та публікації значної частини вмісту. Однак:

- право захищає інвестиції в бази даних лише тоді, коли інвестиції спрямовані на фактичний збір, перевірку або представлення вмісту бази даних. Будь-які інвестиції у створення даних не зараховуються. По суті, бази даних охоплюються, лише якщо вони складаються з даних, зібраних із зовнішніх джерел з метою розміщення даних у базі даних;
- значна частина бази даних вимірюється інвестиціями, необхідними для збору, перевірки та представлення цієї частини, по відношенню до інвестицій, необхідних для створення всієї бази даних;
- введення лише кількох записів навряд чи буде використанням значної частини великої бази даних. Право на базу даних діє протягом 15 років із дати створення, але 15-річний період починається знову, якщо є значні нові інвестиції.

Висновки. Майнові права авторів належать до їх невід'ємних прав, є виключними і не можуть бути порушені. Це безпосередньо закріплено як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах. Управління майновими правами суб'єктів авторського права є важливою складовою системою захисту інтелектуальної власності. Суб'єкти авторського права, такі як музиканти, письменники, художники та інші творчі особи, мають право на захист своїх творчих надбань і використання їх у комерційних цілях. Організації колективного управління авторськими правами (ОКУ) виступають посередниками між суб'єктами авторського права і користувачами їхніх творів. ОКУ виконують важливу функцію збирання, розподілу та виплати зібраних винагород суб'єктам авторського права. Управління майновими правами забезпечує не лише економічний захист суб'єктів авторського права, але й сприяє розвитку культурної індустрії в цілому. Це дозволяє творчим особам отримувати справедливу винаго-

роду за свою працю і стимулює їх до подальшого творчого творення. Проте, слід визнати, що в Україні система управління майновими правами авторів є непрозорою та корумпованою, творці дедалі більше скаржаться на порушення їхніх інтересів, тому вона потребує глибокого реформування. Нам варто орієнтуватися на європейські стандарти та досвід й будувати справді ефективний механізм захисту аби стимулювати розвиток авторської справи і нашої культури загалом.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 2974-IX від 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>.
2. Порядок обліку організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю: Наказ Міністерства освіти і науки 21.05.2003. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України № 2415-VIII від 15.05.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#n218>.
4. Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві від 22 травня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text.
5. Директива Європейського Парламенту та Ради 2014/26/ЄС про колективне управління авторським правом і суміжними правами та міжтериторіальне ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на внутрішньому ринку від 26 лютого 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-14#Text.
6. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму ВГС України від 17.10.2012. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.